

Nepřehlédněte Studie Životní prostředí

Jak žít (nejen) s divokou zvěří ve městech

Redakce • 14. 10. 2024 • 15 min čtení

Obce hledají fungující nástroj pro management volně žijících zvířat

Rozvoj urbanizace, městské zástavby a pozemních komunikací vytlačuje zvířata z jejich původního prostoru a tím se zvyšuje napětí mezi lidmi a divokou zvěří. Zvířata se adaptují na úbytek vlastního životního prostředí, ale ne vždy způsobem, který by vyhovoval lidem. V okrajových částech měst vznikají oblasti, kde by měli lidé a divoká zvířata žít společně, to je ale často komplikované a v mnoha situacích dochází ke konfliktu mezi lidmi a divokými zvířaty, které musí následně řešit představitelé měst a obcí.

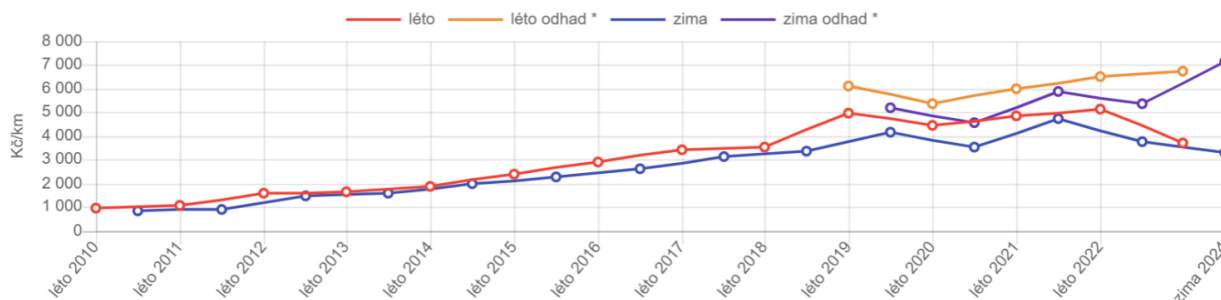

Mezi nejčastější problémy soužití člověka a divoké zvěře patří především srážky dopravních prostředků s vysokou zvěří (zejména srny), zemědělské škody způsobené černou zvěří (divokými prasaty), přemnožení nutrií a holubů v městském prostředí anebo třeba problémy s liškami, které se dostávají do těsné blízkosti lidských obydlí. Právě tyto situace jsou také nejčastěji reflektovány v médiích, čímž je utvářen zejména negativní obraz soužití člověka s volně žijící zvěří. S obdobnými situacemi se potýká také město Brno a jemu přilehlé obce. Z

našeho výzkumu (viz *rámeček O výzkumu*) mezi experty, kteří se střety s divokými zvířaty zabývají, vyplývá, že obce nemají jednotnou metodiku, podle které by měli v krizových situacích postupovat. Například při srážce zvěře s dopravním prostředkem není jasné, na koho se obrátit, kdo řeší odklizení uhynulého zvířete či k tomu potřebné finance. Státní správa a samospráva vychází především ze Zákona o myslivosti (Zákon č. 449/2001 Sb.), nebo mají vlastní metodiky. Tyto dokumenty však často nedokáží poskytnout vhodné nástroje pro řešení konkrétních případů. Namísto jednotných postupů jsou aplikována ad hoc řešení.

Srny pod koly aut, divočáci na zahradách

SRNA index na území ČR od r. 2010

SRNA index je relativní míra vyjadřující celkové škody ze střetů s volně žijícími živočichy k délce silniční sítě v daném území (kraj, okres). Údaj zahrnuje přímé hmotné škody evidované Policií ČR, což jsou nejčastěji škody na vozidlech, ale též další škody u nehod s následky na zdraví a životě. Data pro výpočet jsou poskytována Policií ČR. Hodnoty SRNA indexu mohou být ovlivněny dostupností těchto dat, která se mohou lišit jak časově, tak místně. Analýza, vytvořená s podporou společnosti Generali, je prováděna dvakrát ročně. Poslední aktualizace byla provedena 18. dubna 2024.

Jedním z prostorů, kde lidé a divoká zvířata přicházejí do kontaktu nejčastěji, jsou pozemní komunikace. Autonehody způsobené srážkou se zvěří jsou v Brně a jeho okolí na denním pořádku (viz například SRNA index). Pro menší zvířata jsou tyto nehody fatální, kolize s většími zvířaty, jako jsou srny, jeleni nebo divočáci, mohou způsobit vážné škody na vozidlech a ohrozit bezpečnost řidičů a pasažérů. Na silnicích v blízkosti lesů, parků a polí je proto nezbytné implementovat opatření jako varovné značky, snižování rychlosti a instalace plotů či speciálních přechodů pro zvířata. Myslivci také apelují na to, aby lidé každou srážku s většími zvířaty nahlásili městu nebo městské policii, a to i v případě, kdy mají pocit, že se zvěři nic nestalo. Často se totiž stává, že zvíře (nejčastěji srna) sice odběhne z vozovky, po pár metrech ale zkolabuje. V takovém případě je nutné zvíře ošetřit, či utratit.

Další konfliktní situací, ke které mezi člověkem a volně žijícími zvířaty dochází, je poškozování majetku. Divoká zvěř, zejména v urbanizovaných oblastech, způsobuje značné škody na zahradách, polích i budovách. Zvířata hledající potravu často ničí plodiny, trávnické a okrasné rostliny, což může vést k významným finančním ztrátám pro majitele nemovitostí, případně města, či obce, která spravuje veřejnou zeleň. Pokud například zahrádkáři nechají na svém pozemku u chaty bioodpad, může se stát, že tím přilákají divoká prasata. Efektivním řešením pro majitele pozemků může být použití pachových odpuzovačů nebo oplocení daných oblastí.

Ekologové a lesníci poukazují na rozsáhlé škody na lesních porostech, které mohou být ve správě obcí. Býložravá zvěř vyhledává především mladé stromy, které pro ni tvoří zajímavou

potravní nabídku. Majitelé lesů, ale dokonce i ochránci přírody, pak vytvářejí nátlak na myslivecká sdružení, aby zvěř lovili intenzivněji a častěji a tím eliminovali škody způsobené na lesních porostech. Obnova lesů je totiž podle lesníků finančně zatěžující; podle ochránců přírody je zase potřeba, aby se les mohl obnovovat sám, což je s přemnoženou zvěří, která okusuje semenáčky stromů, složité.

Škody způsobené volně žijící zvěří narůstají především z důvodu vysokých početních stavů spárkaté zvěře (srna, prase divoké, daněk, jelen apod.), která na našem území nemá mnoho přirozených predátorů. Z údajů Českého statistického úřadu vyplývá, že například populace divokých prasat překročila v roce 2022 normovaný stav až pětkrát. Odlovy této zvěře také vzrostly, ale vzhledem ke škodám a ekologické nerovnováze, kterou zvěř způsobuje, je odlov nedostatečný.

Role a motivace myslivců

Ekodukt, který vybudovala společnost Skanska, je první a nejdelší ze čtyř plánovaných ekoduktů na modernizované D1, který od září 2021 slouží svému účelu, tedy umožňuje přechod zvěře z jedné strany dálnice na druhou a zabraňuje srážkám s vozidly na dálnici.

Myslivci jsou v současné době jedinou skupinou, která se stará o regulaci volně žijících zvířat. Tato role jim byla dána státem a je ukotvena v Zákoně o myslivosti (Zákon č. 449/2001 Sb.). Myslivost je ale zájmovou činností a členství v mysliveckém spolku je dobrovolné; tato skutečnost přirozeně otevírá otázku financí. Myslivci nejsou za své aktivity placeni, a to ani v případě, kdy se jedná o asistenci městu (odklizení uhynulých zvířat z vozovky, odchyt zvěře na pozemcích města apod.). To často vyvolává u myslivců pocit, že pomoc městu je pouze jejich dobrá vůle a k jejich povinnostem to nepatří.

Důležitou roli zde hraje také stát, který by měl myslivce motivovat k tomu, aby zintenzivnili lovecký tlak na přemnoženou zvěř jako je prase divoké či srnčí zvěř. V současnosti existuje pouze jakési "zástřelné", které se myslivcům vyplácí za odstřelené kusy divočáků, to ale není dostatečné. „Stát by měl mít nástroj, jak ty myslivce donutit snížit ty stavy, a to v tuto chvíli nemá. Já dělám státní správu 20 let a pořád ten stát nemá žádný pořádný nástroj“, uvádí jeden z referentů odboru životního prostředí.

Co je psáno, není dáno

Bavíme-li se o legislativě, která upravuje problematiku divoké zvěře, v České republice najdeme takových dokumentů hned několik. Problematické je pak ale promítnout je do praxe. Z pohledu referentky životního prostředí z menší obce u Brna tyto dokumenty nereflektují reálné dění a postupy, které navrhuje, jsou příliš zdoluhavé a tím v důsledku nefunkční: „Jsou to spíš takové kuchařky, oni třeba povolují likvidaci bobra, pokud způsobuje škody, ale ten administrativní proces je složitý a trvá dlouho. A my bychom ty škody potřebovali řešit hned“. Podobné názory jsou slyšet i z dalších obcí, které by uvítaly jednotnou metodiku, podle které postupovat. Někteří referenti státní správy poukazují na to, že také regionální strategické dokumenty, jako Koncepce ochrany přírody Jihomoravského kraje, jsou těžko uchopitelné a úředníci jim často

nerozumí. Z těchto dokumentů tedy vůbec nevychází a raději si vytváří vlastní systém na úrovni obcí. V menších obcích funguje například propojení mezi obecním úřadem a mysliveckými hospodáři, kteří jsou v případě konfliktů se zvěří v kontaktu, podobné je to i v případě města Brna. Systémy jsou ale nejednotné a častokrát dochází k nedorozuměním.

Ukázkovým příkladem může být odklizení mrtvých zvířat z vozovek po autonehodách, postupy v takovém případě jsou nejasné. Obce nemají žádný jednotný plán, jak v takovém případě postupovat a to i přes to, že Zákon o myslivosti ukládá povinnost odklidit uhynulé zvíře myslivcům (resp. uživatelům nejbližší honitby), ne všichni se na tom v praxi shodnou. Neshody mezi myslivci a obecními úřady často plynou z nedostatečného vymezení kompetencí zúčastněných stran. Ze strany některých myslivců se jedná o obavu, že pokud odvezou uhynulé zvíře z nehonebního pozemku (v tomto případě ze silnice), budou považováni za pytláky a dopustí se tak trestného činu. Z tohoto důvodu by se o to podle nich měla postarat sama obec. Podle Zákona o myslivosti (Zákon č. 449/2001 Sb.) je ale tato úvaha mylná; zvěř uhynulá na nehonebním pozemku skutečně patří uživateli nejbližší honitby od místa, kde se daná zvěř nachází. Toto nedorozumění často vede ke konfliktům mezi státní správou a myslivci, kteří by ale v ideálním případě měli spolupracovat.

Jak s tím tedy pracovat?

Pro předcházení konfliktů se zdá být nejdůležitější komunikace mezi myslivci, státní správou, ochránci přírody, ale také veřejností. Spolupráce a komunikace mezi aktéry je klíčová pro minimalizaci konfliktů. Je důležité, aby všechny zúčastněné strany měly možnost se vyjádřit a podílet se na rozhodovacím procesu. Společné plánování a pravidelná setkání mohou přispět k lepšímu pochopení a nalezení kompromisů, které budou akceptovatelné pro všechny. Základem by pak měla být jednotná metodika, která jasně vymezí kompetence jednotlivých zainteresovaných stran, aby nedocházelo ke zmíněným nejasnostem a nedorozuměním. Zároveň by takový nástroj měl sjednotit postupy, podle kterých se řídit v situacích jako autonehody, výskyt zvěře na soukromých pozemcích či poškození veřejného, či soukromého majetku.

Ukazuje se, že se nejedná pouze o systémový problém – v tomto tématu hraje velkou roli také veřejnost, která svým jednáním často přispívá k samotnému problému, a to tím, že není vždy obeznámena s tím, jak se k volně žijícím zvířatům chovat. Mnoho lidí si například zvyklo krmit divoké kachny a další vodní ptáky, nebo také savce jako nutrie říční. V případě zmíněné kachny divoké má krmení lidskými pamlsky dopad především na zdraví organismu zvířete, pro který je lidská strava nevhodná. Zároveň jde také o narušení vývoje druhu, který si na příkrmy lehce zvykne a může se stát, že přijde o schopnost obstarávat si potravu samostatně. Díky zpestření potravní nabídky se pak zvířata drží v blízkosti lidských obydlí, jelikož je to pro ně výhodné. Tím se ale zvyšuje riziko konfliktu s člověkem. Například město Brno reagovalo na nežádoucí krmení volně žijících živočichů vyhláškou, která zakazuje krmit holuby na území města. Zároveň platí přísný zákaz krmení nutrií, a to především v místech, kde je jejich výskyt nadprůměrný. Nutrie říční se na území České republiky dostala na seznam invazivních druhů, které nepříznivě působí na ekosystém. „Budou-li je lidé krmit, podpoří jejich množení na úkor jiného druhu vyskytujícího se v daném místě, který je pro něho přirozený. A tak dochází k narušení potravního řetězce i přírodní rovnováhy“, popsala v Brněnském deníku zooložka Dana Hyláková.

Zákazy krmení a informování veřejnosti ze strany města v tomto případě mohou vést ke zmírnění komplikací s invazivními druhy zvěře.

Graceful mallard drake swims in dark water with ripples.

Závěrem, z našeho výzkumu vyplynulo, že pro předcházení a zvládání konfliktů s volně žijícími zvířaty v městském prostředí je zapotřebí zavedení systémových a preventivních opatření. Systémová opatření by měla spočívat jednak ve vymezení kompetencí všech zapojených aktérů a v jejich vzájemné spolupráci, a zároveň by měla být zavedena jednotná metodika, která sjednotí postupy, podle kterých se řídit v situacích jako např. autonehody, výskyt zvěře na soukromých pozemcích či poškození veřejného nebo soukromého majetku. Naopak

smyslem preventivních opatření by mělo být těmto konfliktním situacím předcházet, a to zejména prostřednictvím instalace technických prvků, usměrňujících pohyb divoké zvěře a také prací s veřejností. Ke snížení četnosti konfliktů se zvířaty na pozemních komunikacích slouží například oplocení dálnic a rychlostních silnic, instalace pachových ohradníků v okolí rušnějších cest či takzvané ekodukty – nadzemní přechody pro migraci zvěře. Obdobná řešení mohou být určena také k ochraně zemědělských či soukromých pozemků před divokou zvěří. Implementace takovýchto bezpečnostních opatření může vést nejen ke zmírnění škod způsobených volně žijícími zvířaty, ale také ke snížení ztrát chráněných živočichů. Práce s veřejností by měla spočívat v šíření informací o chování k divokým zvířatům a zvyšování povědomí o postupech při střetu s volně žijící zvěří v urbánním prostředí.

T A
Č R

Tento projekt je spolufinancován se státní podporou Technologické agentury ČR a Ministerstva životního prostředí v rámci **Programu Prostředí pro život.**

www.tacr.cz

www.mzp.cz

O výzkumu

Výzkumná organizace SocioFactor, která ve spolupráci s Mendelovou a Masarykovou univerzitou provádí komplexní výzkum Veterinární a sociologické aspekty výskytu volně žijících zvířat v urbánním prostředí jako podklad pro jejich efektivní management a rozhodování státní správy (SS06020195). Jedná se o aplikovaný výzkum, který probíhá v městském prostoru a v příměstských oblastech města Brna, které je zároveň aplikačním garantem výzkumu. Účelem tohoto výzkumu je objasnění možných rizik (zdravotní, bezpečností, ekonomická, ekologická apod.), popsání podoby interakcí lidí a volně žijících zvířat (tzv. divokých) v městském prostředí a tvorba nových poznatků o lidsko-zvířecích vztazích. I přes stále rostoucí počet konfliktních situací spojených s interakcí člověka a volně žijících zvířat nejsou podle našich dosavadních zjištění zavedeny strategie, které by fungovaly v praxi.

Natálie Šlapalová, Tomáš Janků, Jana Korečková, Jakub Drimaj

Tento projekt je financován se státní podporou Technologické agentury ČR a Ministerstva životního prostředí ČR v rámci Programu Prostředí pro život.

Číslo projektu: SS06020195